Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi
Third Sector Social Economic Review
57(3) 2022 2144-2163
doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.22.09.1887

Araştırma Makalesi

E-Devlet Kavramının Dijital Devlet ve Elektronik/Dijital Yönetişim Kavramları Ekseninde Değerlendirilmesi

Evaluation of e-Government Concept in terms of Digital Government and Electronic/Digital Governance Concepts

Ayşegül SAYLAM
Doç.Dr. Hacettepe Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
aysegulk@hacettepe.edu.tr
https://orcid.org/0000-0003-1737-6656

Makale Geliş Tarihi	Makale Kabul Tarihi
03.062022	03.09.2022

Öz

Bilgi ve iletişim Teknolojilerinin (BİT) gelişmesiyle birlikte, e-devlet kavramının yanında dijital devlet, elektronik/dijital yönetişim, akıllı yönetişim, akıllı devlet gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Literatürde e-devlet kavramı sıklıkla dijital devlet ve elektronik/dijital yönetişim kavramlarıyla eş değer veya birbirine yakın kullanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, çalışmalarda yaygın şekilde kullanılan, çoğu zaman dikkat edilmeden nitelendirilen e-devlet kavramını, elektronik/dijital yönetişim ve dijital devlet kavramı ekseninde değerlendirmektir. Çalışmalar analiz edildiğinde e-devlet kavramının, dijital devlet ve elektronik/dijital yönetişim kavramlarından ayrımına yönelik farklı yollar izlendiği tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda, e-devlet kavramına yönelik tartışmaların devam ettiği, kavramın tutarlı bir şekilde tanımlanamadığı veya üzerinde anlaşmaya varılmış özelliklerinin ortak bir paydada ifade edilemediği, gelişen teknolojinin karşısında daha da karmaşık bir hal aldığı görülmüştür. Literatürden yola çıkarak e-devlet alanındaki bu karmaşıklığı bir evrim veya paradigma değişimi olarak adlandırmak yerine, kavram çeşitlenmesi veya budaklanması olarak nitelendirmek daha uygun olacaktır.

***Anahtar kelimeler**: Dijital Devlet, E-devlet, Elektronik/dijital Yönetişim, Kamu Yönetimi*

Abstract

With the development of Information and Communication Technologies (ICT), concepts such as digital government, electronic/digital governance, smart governance, and smart government have come to the fore, besides the concept of e-Government. In the literature, the concept of e-Government is often used synonymously or close with the concepts of digital government and electronic/digital governance. The aim of this study is to evaluate the concept of e-Government, which is widely used in studies and is often described without attention, in terms of e-governance and digital government concepts. When the studies were analyzed, it was seen that different ways were followed to distinguish the concept of e-Government from the concepts of digital government and electronic/digital governance. As a result of the study, it has been seen that the discussions on the concept of e-Government continue, the concept cannot be defined consistently or the agreed features cannot be expressed in a common denominator, and it has become even more complex in the face of developing technology. Based on the literature, it would be more appropriate to describe this complexity in the field of e-Government as a concept diversification or ramification instead of calling it an evolution or a paradigm shift.

***Keywords:** Digital Government, e-Government, Electronic/digital governance, Public Administration*

Önerilen Atıf /Suggested Citation
Saylam, A., 2022 E-Devlet Kavramının Dijital Devlet ve Elektronik/Dijital Yönetişim Kavramları Ekseninde Değerlendirilmesi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 57(3), 2144-2163.

1. Giriş

E-devlet, hem kamu hizmetlerinin, bilgilerinin ve politikalarının oluşturulmasında ve sunumunda hem de demokratik kararların alınmasında önemli bir devlet aygıtı olarak hizmet etmektedir. BİT'de yaşanan değişim ve dönüşümün de etkisiyle, e-devletin yanında elektronik/dijital yönetişim, dijital devlet gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Günümüzde e-devlet kavramı sıklıkla dijital devlet ve elektronik/dijital yönetişim kavramlarıyla eş değer kullanılmakta, diğer bir deyişle, birbirlerine hizmet eden bu kavramlar aynı olmamalarına rağmen eş anlamlı veya birbirine yakın kullanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı da literatürde bu kavramların birlikte ne şekilde ele alındığına, nasıl bir ayrıma yönelerek açıklık getirildiğine netlik kazandırmaktır. Bu kavramların literatürde nasıl yer aldığına yönelik açıklık, bu kavramlara yönelik konuların veya çalışmaların daha derinlemesine araştırılmasına, devlet içerisindeki ve dışındaki süreçlerin, ilişkilerin ve aktörlerin birbirlerine ve kendilerine etkilerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir. Çalışmada e-devlet kavramıyla birlikte en sık kullanılan e-yönetişim ve dijital devlet kavramı kavramsal olarak irdelenmiştir. Bu kapsamda çalışmanın temel araştırma soruları: 'E-devlet ve dijital devlet' – 'E-devlet ve dijital/elektronik yönetişim' kavramları literatürde ne şekilde ele alınmıştır? Bu kavramlar arasında ilişki var mıdır, varsa bu ilişki ne şekilde irdelenmiştir? olarak belirlenmiştir. Bu sorulara cevap vermek amacıyla SCOPUS, Google Akademi, EBSCO, JSTOR veri tabanlarında yayınlanan kitap (bildiri kitapları, editörlü kitap veya kitap), bildiriler ve makaleler taranmıştır. Taramalar yapılırken "e-devlet-dijital devlet", "elektronik devlet ve dijital devlet", "elektronik devlet-elektronik yönetişim", "elektronik devlet- e-yönetişim", "elektronik devlet- dijital yönetişim", "e-devlet- elektronik yönetişim", e-devlet- e-yönetişim", "e-devlet- dijital yönetişim" kombinasyonları, aynı şekilde dijital devlet kavramıyla da taranmıştır. Buna ek olarak elektronik kavramına yakın sıfatlar da (dijital, çevrimiçi, open vb.) aranmıştır. Daha kesin bilgi elde edinilmesi amacıyla kavramlar özetlerde ve başlıklarda beraber taranmıştır. Analiz sonucunda çok geniş bir literatür elde edilmiş (örneğin e-devlet- dijital devlet kavramı kombinasyonundan Google Akademi'de 1.230 sonuç), bu geniş literatürün çalışmanın amacına hizmet edip etmediğini tespit etmek amacıyla çalışmalar ve çalışmaların kaynakları tek tek irdelenmiştir. Analiz sonucunda e-devletin, dijital devlet ve elektronik/dijital yönetişim arasındaki ilişkisini irdeleyen analitik veya sistematik tutarlı bir çalışma tespit edilmemiş, kavramlar çalışmalarda farklı şekillerde ele alınarak irdelenmiştir. Bu bağlamda, e-devletin bu kavramlarla ilişkisi yazar tarafından literatürden yararlanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada ilk olarak e-devlet kavramına değinilmiş, ardından e-devlet-dijital devlet kavramına yönelik görüşler irdelenmiş, son olarak e-devlet-dijital/e-yönetişim kavramları aynı eksende değerlendirilmiştir. Sonuç kısmında kavramlar değerlendirilerek kavramlar arasındaki ilişkiye yönelik bazı çıkarımlar da bulunarak gelecekteki çalışmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

2. E-devlet Kavramının Ortaya Çıkışı, Yaygınlaşması ve Önem Kazanması

E-devletin kavram olarak kullanılması Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile ilişkilendirilmektedir. Keza dönemin ABD başkan yardımcısı tarafından, devlet fonksiyonlarına yönelik hizmetleri sunmak ve daha iyi işleyen bir devlet yaratılması amacıyla yönetim sistemlerine BİT'in dahil edilme arzusu olarak ifade edilmiştir (Almarabeh ve AbuAli, 2010: 29). Devlet fonksiyonlarında maliyeti azaltmak, etkinliği ve performansı artırmak amacıyla e-devletin resmi bir şekilde reform programlarında yer alması ABD kökenli gözükse de, e-devletin yaygınlaşmasında, internetin 1990'lı yıllarda geniş çapta kullanılmasının önemi büyüktür. Diğer bir deyişle, 1990'lı yıllarda internet kullanımının yaygınlaşması, vatandaş ve diğer paydaşlar arasında yeni etkileşim kanallarının potansiyelini ortaya çıkarmış ve kavram önem kazanmıştır (Bannister ve Connolly, 2012; Grönlund ve Horan, 2004; Jaeger ve Thompson, 2003; Chen, 2002; Asgarkhani, 2005). Devlet dışında diğer aktörleri de sistemine dahil eden bugünkü e-devlet kavramı dışarıda bırakılırsa, devlet ve onun kurumlarının kendi içerisinde şebekeler aracılığı ile haberleşmeye başlaması (örneğin e-posta), 1970'li yıllara ve 1980'li yıllarda artan kişisel bilgisayar kullanımına kadar uzanmaktadır (bkz. Danziger ve Andersen, 2002; Grönlund ve Horan, 2004; Yıldız, 2007). Ancak kavramın tanımı ile alakalı da fikir birliğine ulaşılmış ortak bir yargı bulunmamaktadır (Halchin, 2004; Yıldız, 2007; Grönlund ve Horan, 2004; Peristeras vd., 2009; Milakovich, 2012).

Literatürdeki tanımların dar, belirsiz ve normatif olduğuna yönelik haklı eleştiriler olsa da (Yıldız, 2007), kavramın önem kazandığı 2000'li yılların başındaki tanımlar incelendiğinde (bkz. tablo 1), e-devletin basitçe temel varlık nedeni, 'daha iyi işleyen bir devlet için BİT'in kullanılması' olarak ifade edilebilir (Bannister, 2007; West, 2004). Halchin (2004: 407), Heeks ve Bailur (2007: 244) ve Schendler

ve Scharf (2001), e-devlete yönelik ortak bir tanımın olmamasının nedenini, e-devletin gelişen dinamik doğasına bağlamaktadırlar. Keza literatür incelendiğinde e-devletin gelişimsel bir süreç taşıdığına yönelik görüş ve sınıflandırmalar mevcuttur (Almarabeh ve AbuAli, 2010; Andersen ve Henriksen, 2006, Layne ve Lee, 2001; BM, 2008; BM, 2010; Schelin, 2003, Moon, 2002; Literatürdeki e-devlet gelişim modelleri için bkz. Tablo 2). Modeller incelendiğinde, kullanılan teknolojinin, devlet fonksiyonlarının gelişimine ve bilgi/hizmetlerin özelliklerine odaklandığı ve daha çok hizmet odaklı olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, e-devlet gelişim modelleri daha çok, devlet ve kendi kurumlarının kendi içinde ve devletle ilişiği olan kişilerle, bir hizmetin en iyi şekilde geliştirilmesini ifade etmektedirler. Bu kapsamda, genel olarak modeller, hükümetlerin internette içerik yayınladığı, vatandaşlarla etkileşime girdiği, işlemsel hizmetler sunduğu ve politikaları tartıştığı gelişim aşamalarını tanımlamaktadırlar. Halchin (2004: 407), e-devletin dinamik doğasına rağmen teknolojinin devlet üzerindeki etkilerini, süreç ve ilişkiler boyutuyla değerlendirmiştir. Süreç açısından, hizmetlerin geliştirilmesi ve yönetişime vurgu yapılırken; ilişkiler açısından e-devletin tanımsal olarak iki boyutuna (devletle ilişiği olan kişi veya kurumlarla iletişimi- etkileşimi sağlayan bir örgütlenme biçimi) vurgu yapılmıştır. E-devletin ilkel dönemi olarak adlandırılabilecek dönemdeki uygulamalar ve tanımlar dikkate alındığında, devletin hesap verebilir, şeffaf kimliğine vurgu yapıldığı ve devlet tarafından sunulan arz odaklı (e-oylama gibi) vatandaşla iletişim kanalları öngörülmektedir. E-devletin demokratik süreçlere katkısının yanında, e-devlete atfedilen anlamın yeni kamu işletmeciliğinin (YKİ) temel ilke ve prensipleri ile örtüştüğü literatürden anlaşılmaktadır (Katsonis ve Botros, 2015; Kim vd., 2016; Asgarkhani, 2005). Bu kapsamda e-devletin temel amacı, devletin kendi kurumlarına ve devletle ilişiği olan kişilere daha iyi hizmet vermek amacıyla BİT kullanılması olarak ifade edilebilir. Her ne kadar bazı tanımlarda demokratik süreçlere vurgu yapılsa da, teknolojik uygulamalar sayesinde verimli ve etkin işleyen bir devlet ve ilgili muhataplara daha iyi hizmet ve bilgi verilmesi, kavramın önem kazanmasında öne çıkan amaçlardır denilebilir.

Tablo 1. E-devlet Kavramına yönelik Tanımlar

Dünya Bankası (2002)	E-devlet, devlet, vatandaşlar, işletmeler ve devletin diğer kolları ile ilişkileri dönüştürme yeteneğine sahip geniş alan ağı, internet ve mobil bilgi işlem gibi bilgi teknolojilerinin, devlet kurumları tarafından kullanımını ifade eder.
Alhomod ve Mudasir Shafi (2012: 1)	E-devlet, daha verimli ve etkili devleti teşvik etmek, daha erişilebilir devlet hizmetlerini kolaylaştırmak, halkın bilgiye daha fazla erişmesine izin vermek ve devleti vatandaşlara karşı daha hesap verebilir kılmak için BİT kullanılmasıdır.
Birleşmiş Milletler (2005:13)	E-devlet, devlet bilgi ve hizmetlerini vatandaşlara ulaştırmak için interneti ve dünya çapındaki WEB'i kullanmak olarak tanımlanır.
Palvia ve Sharma (2007:1)	E-devlet, devlet icraatlarını desteklemek, vatandaş katılımını sağlamak, devlet hizmetlerini sağlamak için bilgi teknolojisi, özellikle internetin kullanımıdır.
OECD (2003: 23)	E-devlet daha iyi bir yönetim elde etmek için bir araç olarak BİT'lerin ve özellikle internetin kullanılmasıdır.
EU (2004)	E-Devlet, kamu hizmetlerini ve demokratik süreçleri iyileştirmek için BİT'in kamu

	idarelerinde örgütsel değişim ve yeni becerilerle birlikte kullanılmasıdır.
U. S. Congress, (2002)	E-devlet, devlet tarafından web tabanlı internet uygulamalarının ve diğer bilgi teknolojilerinin, bu teknolojileri uygulayan süreçlerle birlikte kullanılmasıdır.
Means ve Schneider (2000: 121)	E-devlet, devletler, onların müşterileri (diğer devletler, işletmeler ve vatandaşlar) ve tedarikçileri (yine diğer devletler, işletmeler ve vatandaşlar) arasındaki ilişkilerde elektronik araçların kullanımıdır.
Brown ve Brudney (2001: 1)	E-devlet, devlet bilgi hizmetlerine erişimi artırmak ve verimli şekilde sunmak için, teknolojinin, özellikle WEB tabanlı uygulamaların kullanımıdır.
Silcock (2001, 88)	E-devlet, çalışanlara, iş ortaklarına, vatandaşlara fayda sağlamak ve devlet hizmetlerine ulaşımın sağlanmasını güçlendirmek için teknoloji kullanılmasıdır.

Kaynak: Literatürden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo. 2. E-Devlet Gelişim Modelleri

Layne ve Lee (2001)	**BM (2002)**	**BM (2010)**	**Schelin (2003)**	**Andersen ve Henriksen (2006)**	**Chen (2002)**	**Moon (2002)**
Kataloglama	Ortaya Çıkan	Ortaya çıkan	Web Varlığının Ortaya Çıkışı	Tohumlama	Bilgilendirme	Bilgilendirme
İşlem	Güçlendirilmiş	Güçlendirilmiş	Güçlendirilmiş Web Varlığı	Genişleme	İletişim	İletişim
Dikey bütünleşme	Etkileşimli	İşlemsel	Etkileşimli Web Varlığı	Olgunluk	İşlem	İşlem
Yatay bütünleşme	İşlemsel	Bağlantılı	İşlemli Web Varlığı	Devrim	Dönüşüm	Yatay ve dikey bütünleşme
	Kesintisiz		Kesintisiz Web Varlığı			Katılım

Kaynak: Literatürden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

3. E-devlet ve Dijital Devlet Kavramı

Özellikle 2000'li yıllardan itibaren teknolojide yaşanan gelişimin, e-devletin fonksiyonel anlamda değişimine yol açtığı ileri sürülmüş ve bu dönemi bazı yazarlar farklı şekilde ele alarak 'dijital devlet' olarak adlandırmışlardır (Gill-Garcias vd. 2018; Katsonis ve Botros, 2015; Janowski, 2015). Literatürde e-devlet kavramı gibi dijital devlet kavramına yönelik de tutarlı bir bilgi bulunmamakta, bu durumun

doğal sonucu olarak da e-devlet ve dijital devlet kavramının ayrımına yönelik farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Literatürde, iki kavram arasında ayrım yapmayan (Asgarkhani, 2007; Chen, 2002; Pardo, 2000; Elmagarmid ve McIver, 2001[1]), bu ayrımın keyfi olduğunu (Marchionini vd. 2003) veya dijital devlet kavramının daha çok ABD'de kullanıldığını ifade eden (Grönlund ve Horan, 2004; Peristeras vd., 2009) görüşler yer almaktadır. Örneğin, dijital ve e-devleti ortak bir kavram altında ayrım görmeksizin ele alan Asgarkhani (2003, 2005, 2007), dijital devleti, ilişiği olan kişilere verilen hizmetleri kolaylaştıran, ekonomik kalkınmayı destekleyen, bilgiye erişimi güçlendiren, vatandaşa hesap verebilen bir aygıt olarak tanımlamış ve dijital devletin, e-demokrasi ve e-yönetişimi içeren bir kavram olduğunu belirtmiştir (Asgarkhani, 2005: 130). Bu kapsamda dijital devlet, "hükümet sistemlerinin otomasyonu; hizmetleri çevrimiçi sunmak; ağ tabanlı teknolojileri yaygın olarak benimsemek; maliyetleri düşürmek; yolsuzluğu azaltmak ve verimliliği artırmak; ekonomik büyümeyi teşvik etmek; devlet yapılarının ve kamu yönetiminin doğasını iyileştirmek veya yeniden yapılandırmak; demokrasiyi ve vatandaş katılımını teşvik etmek ve siyasi hesap verebilirliği geliştirmek" amacıyla BİT kullanımı olarak vurgulanmış ve dijital devletin aşamaları 6 düzeyde belirtilmiştir (Asgarkhani, 2005: 468-469):

> I. aşama: BİT uygulaması yoluyla devletin içsel süreçlerinde verimliliğin iyileştirilmesi,
>
> II. aşama: Devlet içerisinde iletişimin iyileştirilmesi (elektronik posta uygulaması yoluyla) ve artan süreç verimliliği için iş akışı yönetim sistemlerinin tanıtılması,
>
> III. aşama: Hizmetler ve demokratik süreçle ilgili bilgilere erişimin sağlanması,
>
> VI. aşama: Geri bildirim yoluyla vatandaş katılımı sağlanmasının yanında, vatandaşlardan devlete (V2D), işletmelerden devlete (İ2D) ve devletten devlete (D2D) işlemlere de izin verecek uygulamaların devreye sokulması
>
> V. aşama: Katılımcı eylemleri ve demokratik süreçleri mümkün kılacak dijital demokrasi-teknolojik çözümlerin tanıtılması,
>
> VI. aşama: Entegre elektronik veya dijital yönetişimin tanıtılması

Marchionini vd. (2003: 25), BİT'in, devletin verdiği hizmetlere uygulanmasını, e-devlet olarak tanımlamıştır. Her ne kadar dijital devleti, e-devletten daha geniş bir kavram olarak tanımlasa da (e-oylama, e-kural koyma gibi doğrudan vatandaş katılımını içeren uygulamalar) e-devlet ve dijital devlet kavramlarındaki ayrımın sözlüksel ve keyfi olduğunu belirtmişlerdir.

Peristeras vd. (2009:15), ABD'de dijital devlet kavramının daha çok tercih edildiğini bunun tam tersi e-devlet kavramının da Avrupa Birliği ülkelerinde daha sık kullanıldığını vurgulamışlar ve 'yönetişim sistemi' olarak adlandırdıkları sistemin, siyasi sistem ve idari sistemin birleşeni olduğunu belirtmişlerdir. Bu iki sistemin toplumla ilişkisini de, e-katılım ve e-devlet şeklinde ortaya çıktığını açıklamışlardır. Onlara göre e-katılımı oluşturan siyasi sistem, kamu politikası analizi, formülasyonu ve seçimi süreçlerinde vatandaşın aktif katılımı olan siyasi bir sistemdir. E-devleti oluşturan yönetimsel sistem de kamu hizmeti sağlama süreci yoluyla devletten vatandaşa, devletten devlete ve devletten işletmelere yönelik ilişkileri barındırmaktadır. Grönlund ve Horan (2004: 713-714), e-devleti gelişen, olgun olmayan 'dijital devlet, e-yönetişim' gibi kavramları kapsayan bir çalışma alanı olarak ele almışlar ve e-devlet kavramının, dijital devlet, tek noktadan devlet (bütün işlemlerin tek bir dairede halledilmesi, one stop government) ve çevrimiçi devlet kavramlarını içerdiğini belirtmişlerdir. Grönlund ve Horan (2004: 413), dijital devlet kavramının ABD'de, e-devlet kavramının ise diğer bütün ülkelerde daha sık kullanıldığını açıklamışlardır.

Literatürde e-devlet ve dijital devlet ayrımına yönelik görüşler incelendiğinde, dijital devlet gelişim modelinin bir parçası olarak e-devleti ele alma (Janowski, 2015), dijital devleti ve e-devleti, kamu yönetimindeki yaklaşımların bir çıktısı olarak değerlendirme (Katsonis ve Botros, 2015; Lindgren ve Van Veenstra 2018; Cordella ve Bonnia, 2012; Panagiotopoulos vd. 2019; Gill-Garcias vd., 2018; Kim vd., 2016), e-devleti, dijital devleti kapsayan olgun olmayan bir çalışma alanı olarak görme (Grönlund ve Horan, 2004), paradigma değişimi (Kim vd., 2016) olarak değerlendirme gibi farklı görüşler mevcuttur. Çalışmanın devamında bu görüşler irdelenmiştir.

[1] 'dijital devlet veya e-devlet', 'bir diğer deyişle e-devlet/dijital devlet' gibi ifadeler kullanılmıştır.

3.1. Dijital Devlet Gelişim Modelinin Bir Parçası olarak E-devlet

Janowski (2015) yaptığı araştırma sonucunda e-devlet kavramının da içerisinde olduğu 'dijital devlet gelişim modelini' açıklamıştır. 'Devlette Dijitalleşme veya Teknoloji' olarak açıkladığı birinci evrede, devlet ve onun kurumlarının kendi içerisinde teknolojik ortamı geliştirilmesi ve işletilmesi hedeflenmekte, temel amaç da modernleşme, iç verimlilik ve erişim olarak ifade edilmektedir. 'E-devlet' olarak adlandırılan ikinci aşamada, teknolojiyle devlet kurum ve kuruluşlarının iç süreçleri, yapıları ve çalışma uygulamaları iyileştirmek temel amaç olarak belirtilmektedir. Bu aşamada yapılacak reformlarda, 'örgütsel değişim ve gelişim, merkezi ve yerinden yönetim, kamu kuruluşları arasında kurumlar arası bilgi paylaşımı ve iş birliği' önem kazanmaktadır. 'E-yönetişim' olarak adlandırılan üçüncü aşamada, işletmeler ve diğer hükümet dışı aktörler arasındaki ilişkilerin dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Bu aşamada vatandaşın teknolojiye ve yeni hizmetlere adaptasyonu, ortak yapım modelleri, devletin hesap verebilirliği, şeffaflığı, vatandaşın devlete güven duyması gibi konular önem kazanmaktadır. Son aşama olan 'Bağlamsallaştırma veya Politikaya Dayalı E-yönetişim' aşamasında, ülkelerin, şehirlerin, toplulukların, diğer bölgesel ve sosyal birimlerin kendilerini geliştirmeleri için belirli çabalarını desteklemek (ör. belirli kamu politikası ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini takip etmek) temel amaç olarak ifade edilmiştir.

3.2. Kamu yönetimindeki yaklaşımların bir çıktısı olarak e-devlet ve dijital devlet

E-devlet ve dijital devletin ayrımına yönelik bazı çalışmalar YKİ ve kamu değeri yaklaşımından yola çıkarak iki kavrama açıklık getirmeye çalışmışlardır. Örneğin Katsonis ve Botros (2015: 42-44), kamu yönetiminde kullanılan teknoloji değişiminin ve kamu yönetimindeki yaklaşımların, devlete etkilerine yönelik çıkarımlarda bulunmuşlardır. Bu bağlamda, onlara göre, e-devlet 1990'larda YKİ değer ve ilkelerinin baskın olduğu dönemde ortaya çıkmış ve bu dönemdeki teknoloji, kamu sektöründe verimliliği sağlamak, maliyeti azaltmak ve üretimi artırmak için kullanılmıştır. Ancak 1990'larda kullanılan 'WEB 1.0 teknolojisinin' internet etkileşimine çok az izin verdiği ve var olan teknolojilerle e-devletin kendinden beklenenleri gerçekleştiremediği ifade edilerek, 2000'lerden sonra ortaya çıkan 'WEB 2.0 teknolojisinin (bloglar, wikiler, RSS (zengin site özeti) beslemeleri, etiketleme ve sosyal ağ platformları, Wikipedia, Flickr ve YouTube)' devletle vatandaş arasındaki ilişkileri değiştirdiğini vurgulamışlardır. Bu kapsamda bu teknolojilerin, devletin katılım ve ortak yapım platformu olarak yeniden anlaşılmasına yol açtığını, devlet ve onun kurumlarının bilgilerine doğrudan ulaşımı sağladığını, devlet hizmetlerine ve kamu politikası hakkındaki konulara vatandaşın müzakerelerle katılımını hazırladığını belirtilmişlerdir. 2010'lı yılların devleti olarak açıkladıkları dijital devletin özelliklerini ise vatandaş odaklı hizmetten, vatandaş güdümlü hizmete dönüşümü sağlayan, ortak yapım, ortak yaratım gibi katılım modellerini içeren, yeni teknolojilerle (mobil aygıtlar) devlet hizmetlerine ve bilgilerine erişimi sağlayan, yeniliğe, değişikliğe ve iş birliğine açık bir yönetim modeli olarak açıklamıştır.

E-devlet, YKİ'nin taze kanı olarak görülürken, dijital devlet ise bazı yazarlar (Lindgren ve Van Veenstra 2018; Cordella ve Bonnia, 2012; Panagiotopoulos vd., 2019; Gill-Garcias vd., 2018) tarafından kamu sektöründe dönüşümün ve kamu değeri yaratmanın[2] kolaylaştırıcı veya izin verici aracı olarak nitelendirilmiştir. Kamu değeri yaratma anlamında dijital devlet, karar alma süreçlerinde ortak yapım, ortak yaratım gibi kamu, özel sektör ve sivil toplumdan kullanıcıları sistemine dahil eden, kamu hizmetlerinin geliştirilmesinde geleneksel yöntemlerden çok dinamik, yenilikçi modelleri kullanan ve çıkarların çoğulculuğu ekseninde hesap verebilirlik ve şeffaflığa ayrı önem veren bir yönetim modeli olarak nitelendirilebilir (Lindgren ve Van Veenstra, 2018).

3.3. Bir Vurgu Meselesi Olarak E-Devletten, Dijital Devlete Paradigma Değişimi

Kim vd. (2016), çalışmalarında, e-devletten dijital devlete doğru paradigma değişimi yaşandığını savunarak, e-devlet ve dijital devlet kavramlarının arasındaki farklılığı da kavramların yaptıkları vurguda aramışlardır. Bu kapsamda, Kim vd. (2016: 531), e-devlet ve dijital devletin farklı odakları olduğuna yönelik açıklamalarda bulunarak endüstriyel toplum, bilgi toplumu ve dijital toplum olarak

[2] 'Dijital devlette kamu değeri yaratma' literatürde hala tartışmalı bir konudur. Bu değerlerin neler olduğu ve dijital devletteki girişimler üzerindeki etkileri çalışmalara konu olmuştur (bkz. Bannister ve Connolly, 2004; Jorgensen ve Bozeman, 2007).

adlandırdıkları toplum türleri ile; bürokratik devlet, e-devlet ve dijital devlet arasındaki ilişkileri açıklamışlardır. Kim vd. (2016: 530-531), endüstriyel, bilgi ve dijital toplum olarak açıkladıkları üç toplum modelini sırasıyla bürokratik, e-devlet ve dijital devletle eşleştirerek, e-devlet ile dijital devlet arasındaki temel ayrımın, değer yaratma ve vatandaş odaklılık ile ilişkili olduğunu belirterek, dijital devlette değer yaratma ve vatandaş odağının daha fazla olduğunu vurgulamışlardır. Onlara göre, e-devlet, BİT aracılığı ile kendi yönetim sürecinin verim düzeyini geliştirmeye odaklanırken; dijital devlet, dijital teknolojileri (büyük veri gibi) ve verileri kullanarak gelecek nesil için sürdürülebilir kalkınmanın altını çizmektedir. Kim vd. (2016: 531), gelecekteki e-devlet olarak adlandırdıkları 'dijital devleti[3]', sürdürülebilir, yenilikçi, vatandaş ve piyasa etkisinin yoğun hissedildiği, işbirlikçi yönetişimi benimseyen ve karar alma süreçlerinde daha demokratik hareket eden bir sistem olarak nitelendirmişlerdir.

4. E-devlet ve Dijital/E-yönetişim

E-devlet kavramıyla benzer veya eş anlamlı kullanılan bir diğer kavram, elektronik/dijital yönetişim kavramıdır (Norris, 2010; Godse ve Garg, 2007 Bannister ve Connolly, 2011, 2012)[4]. Kamu yönetiminde e-devlet kavramını bazı yazarlar (Grönlund ve Horan, 2004; Brown, 2007; Kim, 2007; Lindblad-Gidlund, 2008) şemsiye bir kavram olarak kullansa da iki kavramın ayrımına yönelik çalışmalar tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde iki kavramın ayrımına yönelik aşağıda bahsedilen farklı yollar izlenmiştir:

- Kavramların kökenlerinden (devlet ve yönetişim) yola çıkma (Godse ve Garg, 2007; Saxena, 2005; Maeche ve McNiven, 2003; Bannister ve Connolly (2011, 2012),
- Kavramların vurgularından ayrıma yönelme (Chen, 2017; Palvia ve Sharma, 2007; Howard 2001; Bannister ve Walsh, 2002; Sheridan ve Riley, 2006),
- E-devlet ve elektronik/dijital yönetişimi, kamu yönetimindeki yaklaşımlar ekseninde ele alma (Luna vd., 2015; Dawes, 2008) veya e- yönetişimi e-devletten ayrı bir yaklaşım olarak değerlendirerek ayrıma yönelme (Dunlevy ve Margetts, 2015),
- E-yönetişimi bir paradigma olarak ele alarak ayrıma yönelme (Ram ve Abid, 2002; Islam ve Ehsan, 2013),
- Kavramları teorilerle açıklama (Calista ve Melitski, 2007; D'agostino vd., 2011),
- E-devlet ve elektronik/dijital yönetişimi evrimsel/dönüşümsel bir süreç olarak değerlendirme (Janowski, 2015; Milakovich, 2012; Barbosa, 2017) olarak altı farklı bakış açısıyla e-devlet ve elektronik/dijital yönetişim kavramına yönelik açıklama tespit edilmiştir.

4.1. E-Devlet ve Elektronik/Dijital Yönetişimi Evrimsel/Dönüşümsel Bir Süreç Olarak Değerlendirme

Literatürdeki bazı çalışmalar e-devlet ve elektronik/dijital yönetişimi, evrimsel/dönüşümsel bir süreç olarak değerlendirmişlerdir. Bu kapsamda, Janowski (2015) daha öncede bahsedildiği gibi dijital devletin gelişimini/evrimini devlette dijitalleşme, e-devlet, e-yönetişim ve politikaya dayalı e-yönetişim olarak dört evrede açıklamıştır. Janowski'ye göre (2015), e-devlet aşamasında, kurumlar arası bilgi paylaşımı ve iş birliği önem kazanmakta, teknoloji, kurum veya kuruluşların geliştirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. E-yönetişimde, devlet, onun kurumları ve diğer aktörler arasındaki ilişkiler öne çıkmakta, hesap verebilirlik, şeffaflık, devlete güven, ekonominin iyileştirilmesi gibi kararların alınmasında çok aktörlü yapılar vurgulanmaktadır. Keza Barbosa (2017), e-devletin başlarda kurumların iç süreçlerinde teknoloji kullanımı olarak başladığını, zamanla da kurumun iç işleyişi ve kurumsal dönüşümü için bir araç olarak kullanıldığını, günümüzde ise dijital yönetişim olarak çok disiplinli yönetişim anlayışına dönüştüğünü (kurumlar arası, kurum içi ve etkilenen birçok aktörü içine alacak şekilde) belirtmiştir. E-devletin, kamu yönetiminde, Barbosa (2017), dönüşümsel bir süreç yaşadığını ifade ederken, kamu hizmetlerinin yeniden düzenlenmesine ve katılım süreçlerine de katkı sağladığını vurgulamıştır. Milakovich de (2012), e-devleti, daha şemsiye bir kavram olarak ele almış ve dijital

[3] Kendileri gelecekteki e-devleti, dijital devlet olarak adlandırsa da bu kavramlaştırmanın çok da önemli olmadıklarını vurgulamışlardır.

[4] Literatür incelendiğinde, bu karmaşıklığın altındaki nedenler, bu alandaki çalışmaların eklektik, çok geniş şekilde ele alınması/çok disiplinli olması veya teoriden yoksun olması olarak belirtilebilir.

yönetişimi gelişim düzeylerinin en son ve en üst düzeyi olarak açıklamıştır. Bu kapsamda e-devlet, 'varlık, etkileşim, işlem, dönüşüm ve dijital dönüşüm' olarak beş gelişim evresini içermektedir. Varlık düzeyi, e-devletin en ilkel evresi olup bu düzeyde tek yönlü bilgiler kurum içindekilere sunulur (örneğin, web sitesinde çalışanlara yönelik adres, çalışma saatleri, kurum bilgileri vb. formel bilgilerin bulunması). Etkileşim düzeyinde ise hizmetlere yönelik bilgiler vatandaşlara teknolojik araçlarla sunulmaktadır. İşlem düzeyinde ise işlemler elektronik ortamda sağlanmakta, vatandaş istediği zaman bu hizmetlere yönelik işlemlerini gerçekleştirebilmektedir. Dördüncü aşama olan dönüşüm evresinde ise işlem aşamasına ek olarak, devlet ve onun kurumları arasında bilgi akışı ve karar verme süreçleri entegre olmuştur. En son aşama olan dijital yönetişimde ise BİT aracılığı ile çok kanallı iki yönlü iletişim vurgulanmakta, kamu hizmetlerinden yararlanan vatandaşların alternatifler konusundaki seçimleri dikkate alınmaktadır.

4.2. Kavramların Kökenlerinden (Devlet ve Yönetişim) Yola Çıkarak Ayrıma Yönelme

Literatür irdelendiğinde, kavramların kökenlerinden (devlet ve yönetişim) yola çıkarak iki kavramın (e-devlet ve dijital/e-yönetişim) farklılıklarına değinildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, Godse ve Garg (2007), BİT gelişimi ile bu iki kavramın önem kazandığını öne sürerek, e-devletten e-yönetişime doğru bir dönüşüm olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Godse ve Garg'a göre (2007: 17), devlet, yönetişimin daha geniş işlevlerinden daha dar bir değerlendirme yelpazesini kapsamakta ve yönetişime katkıda bulunan kurumları içermektedir. Devlet, bu kapsamda insanlar arasındaki sorunları çözen, kamu politikalarına ilişkin karar alan ve bunları uygulayan en üst rasyonel, meşru bir güçtür. Yönetişim ise acil kararlardan ziyade hem uzun vadeli hem de süreçlerle alakalı olduğu için devletten farklıdır. Yönetişim, devletin aksine yavaş yavaş gelişen süreçleri kapsamakta, bu bağlamda, uygulamalardan çok çabaların koordinasyonuna ve süreçlere odaklanmaktadır. Dolayısıyla yönetişim sonuç; devlet ise çıktılarla ilgilenmektedir. Onlara göre (2007:13-15), e-yönetişim, BİT kullanımı ve uygulamasıyla ilişkili olarak devletin kendi içerisinde, diğer kurumlarla, kuruluşlarla veya kişilerle ilişkilerini ele alan daha geniş bir konudur. E-devlet ise daha dar konuları kapsamakta, kendisinden daha çok şeffaflık, ekonomiyi geliştirmek ve maliyetleri düşürmek gibi beklentiler bulunmaktadır. Ayrıma yönelik e-devletin birleşenleri ise 'elektronik hizmet sunumu (BİT desteği ile devletin kamuoyunu sorgulama, bilgilendirme, işlem yapabilme yeteneği), elektronik iş akışı (otomatikleştirilmiş veri işleme, entegre veri havuzları gibi her tür işlem için standartlaştırılmış veri seti), elektronik oylama, elektronik verimlilik' olarak belirlenmiştir. E-yönetişimde ise BİT, süreçleri, yapıları ve ilişkileri dönüştürmek, geliştirmek ve destelemek için kullanılmaktadır. E-yönetişim bu kapsamda, 'kararlar almayı ve uygulamayı, uygun liderliği, örgütsel düzenlemeleri uygulamaya koymayı, kaynakları ve finansmanı sağlamayı, hesap verebilirliği oluşturmayı ve başarıyı ölçmeyi' içermekte ve 'elektronik katılım, elektronik danışma, elektronik denetçilik, ağbağ toplumsal rehberlik' olarak dört adet birleşenle hareket etmektedir (Godse ve Garg, 2007: 16). Riley (2003) ve Saxena (2005) da iki kavramın kökenlerinden yola çıkarak ve yönetişimin süreçlerle ilgilendiğini (acil kararlardan ziyade) ve kurumlardan oluştuğunu (devletli veya devletsiz), devletin de uzmanlaşmış kurumlar olduğunu ve yönetişime katkı sağladığını vurgulamışlardır.

Marche ve McNiven (2003: 75), e-devlet ve e-yönetişim ayrımını yaparken iki kavramın vatandaşlar ve onların siyasi yapıları arasındaki ilişkilerinin farklı yönlerini vurguladığını belirtmişlerdir. Onlara göre (2003: 75), yönetişim karar alma süreç ve şekilleri; devlet ise bu kararların uygulanma şekli ile ilgilenir. Bir hizmetin sunulması veya sağlanması devletin fonksiyonu iken, aynı hizmetin sunulup sunulmaması, ertelenmesi, gerekli olup olmadığı yönetişimin fonksiyonudur. Marche ve McNiven (2003), iki kavram arasında ayrıma yönelirken bunların giderek de entegre bir biçimde hareket ettiğini belirtmişlerdir. Onlara göre BİT'le ortaya çıkan e-devlet ve e-yönetişim arasındaki temel ayrım, e-devletin, BİT aracılığı ile bilgi ve hizmetlerinin sunulması; e-yönetişimin ise vatandaş ve devlet arasında demokratik müzakerelerin öne çıktığı teknoloji aracılı bir ilişki olmasıdır. Keza Norris (2010: 341) de e-devleti, BİT aracılığı ile hizmet sunumu ve bilgi sağlanması; e-yönetişimi de bu süreçlerdeki demokratik ilişkiler olarak açıklamıştır.

Literatürde yönetişim kavramını ayrıntılı olarak inceleyen, BİT'in bu kavram üzerindeki etkilerini açıklayan, e-devlet ve e-yönetişim kavramını karşılaştıran çalışma Bannister ve Connolly (2011,2012) tarafından yapılmıştır. Bannister ve Connolly (2011,2012), e-devletin e-yönetişimin yerine bir kavram olmadığını belirterek yönetişim kavramına yönelik literatürdeki çalışmaları incelemiş, e-devlet gibi e-

yönetişime yönelik de ortak bir yargının literatürde bulunmadığını tespit etmişlerdir. Yönetişim kavramındaki karmaşıklığı gidermek amacıyla da yönetişimin yapısal ve normatif boyutuna yönelik açıklamalarda bulunmuşlardır. Onlara göre (2011: 3), yapısal yönetişim, devletin nasıl olduğu sorusuna yönelik cevabı oluşturmakta (süreçler, yapılar, yetki hatları, paydaşlar, sorumlulukları); normatif yönetişim ise yönetişimin değerleri (şeffaflık, hesap verebilirlik, bütünlük, dürüstlük, tarafsızlık, verimlilik vb .) ile ilişkili olmaktadır. Bu kapsamda, devlet ile yönetişim arasındaki temel ayrım, yönetişimin devlet olmasa da vücut bulabileceği ve yönetişimin daha çok devletin gücünü nasıl kullanması ile ilişkili (alınan kararlarda, politikaların oluşturulmasında, değiştirilmesinde ve uygulanmasında) olmasıdır. Bannister ve Connolly (2011: 4), literatürdeki e-yönetişimin çeşitli tanımlarını (teknoloji aracılı hizmetler; e-devleti içeren bir şey; bir hükümet modeli; teknolojiye bağlılık; vatandaşları güçlendiren işlevler; hükümet tarafından BİT'in dahili odaklı (internally focused use) kullanımı; ağlar ve ilişkiler hakkında; kaliteli hizmetleri iyileştirmek için BİT kullanımı; e-demokrasiyi geliştiren bir şey; vatandaş ve devlet arasında teknoloji aracılı ilişki) inceleyerek, BİT'in, yönetişimin yapısal ve normatif boyutuna yönelik etkilerini açıklamışlardır. Çalışmalarında (2011: 4), BİT'in yapısal değişime çok az yol açtığını, yapısal değişim biçimlerine olanak sağladığını tespit etmişler ve e-yönetişimin verilerde veya süreçlerde maddi değişikliğe neden olduğunu savunmuşlardır.

4.3. E-Devlet ve Elektronik/Dijital Yönetişimi Kamu Yönetimindeki Yaklaşımlar Ekseninde Ele Alma veya E- Yönetişimi E-Devletten Ayrı Bir Yaklaşım Olarak Ele Alarak Ayrıma Yönelme

E-devlet ve elektronik/dijital yönetişimi, kamu yönetimindeki yaklaşımlar ekseninde ele alma veya e-yönetişimi e-devletten ayrı bir yaklaşım olarak ele alarak ayrıma yönelme, literatürde bir diğer bakış açısı olarak tespit edilmiştir. Luna vd. (2015), kamu yönetimindeki baskın yaklaşımlardan (geleneksel kamu yönetimi, yeni kamu işletmeciliği ve kamu değeri yaklaşımı) yola çıkarak e-devlet ve dijital yönetişim kavramlarını değerlendirmişlerdir. Onlara göre, geleneksel kamu yönetimindeki bürokraside hizmetler, hiyerarşik bir şekilde örgütlenmiş kurum veya kuruluşlar aracılığı ile sunulurken, YKİ yaklaşımında, bu hizmetler özel yönetim teknikleri, özel sektör ve diğer kuruluşların iş birliği ile sunulur. YKİ'nin bir yansıması olan e-devlet sayesinde, kural ve süreçlerin otomasyonunda, iş birliklerinde kolaylıklar sağlanır. Kamu değeri yaklaşımında ise yeni değerler (kalkınma, katılım ve demokratik değerler gibi) denkleme dahil edilerek, bu düşüncenin bir çıktısı olarak dijital yönetişim faaliyet gösterir. Bir diğer deyişle, kamu değeri yaklaşımı ile katılım, şeffaflık, hesap verebilirlik, demokrasi gibi değerler önem kazanmakta dijital yönetişim de bu yaklaşımın bir rehberi olarak hizmet etmektedir. Dawes (2008:86-87), e-devleti, ABD'de YKİ yaklaşımına yönelik reform hareketlerinin bir çıktısı olarak değerlendirmiştir. Ona göre e-devlet, yeniden icat etme hareketinin bir çıktısı olarak (girişimci, sonuç ve müşteri odaklı reformların uygulayıcılarından biri), bu süreçte ortaya çıkmıştır. Dawes (2008: 86-87)'e göre, 1999 yılında, Ulusal Bilim Vakfı (National Science Foundation) tarafından benimsenen dijital devlet kavramı ile 'kamu politikalarını ve devlet fonksiyonlarını desteklemek, iyileştirmek ve vatandaşları bu sürece dahil etmek için BİT kullanımına' odaklanan geniş bir görüş sunulmuştur. Dawes (2008: 86-87)'e göre dijital devlet, hizmet yönetimine ek vatandaş, sivil toplum, özel sektör ve devletler arasındaki ilişkileri de kapsamaktadır. Dawes (2008: 86), dijital devletin, bir çıktısı olarak e-yönetişimi, 'kamu hizmetlerini, hükümet yönetimini, demokratik süreçleri, vatandaş, sivil toplum, özel sektör ve devlet arasındaki ilişkileri desteklemek için BİT kullanımı' olarak tanımlayarak, e-yönetişimin, 'kamu hizmetlerinin iyileştirilmesine, müşteri odaklı olmaya, yüksek kaliteli uygun maliyetli devlet icraatlarına, demokratik süreçte e-katılıma, hesap verebilir, şeffaf ve devlete güven sağlayan idari reformlara, devlet süreçlerinin rollerinin ve sorumluluklarının diğer aktörlere delege edilmesine vurgu' yaptığını belirtmiştir.

Dunlevy ve Margetts (2015) da, e-yönetişimi, e-devletten farklı olarak bir yaklaşım olarak ele almıştır. Dunleavy ve Margetts (2015), kamu yönetiminde yaşanan dönüşümü weberyan, YKİ ve dijital çağ yönetişimi olarak değerlendirmişlerdir. Onlara göre, 1980'li yıllardan 2000'lerin başlarına kadar, YKİ yaklaşımı, kamu yönetimindeki reformların temel değerleri olarak kullanılmış ve e-devlet modeli bu yaklaşımın bir uygulayıcısı olarak başarılı bir şekilde devlet sistemlerine dahil edilmiştir. Zamanla YKİ yaklaşımı eleştirilmiş (monolitik olması, dış kaynak kullanımı, özel sektörün kontrolsüz şekilde kullanılması gibi), 2000'li yıllardan itibaren Dijital Çağ Yönetişimi olarak da adlandırdıkları yaklaşımı, kamu yönetiminde egemen bir yaklaşım olarak değerlendirmişlerdir. Dunleavy ve Margetts (2010, 2013)' a göre bu yaklaşım, dijital teknolojiler aracılığı ile daha az maliyetle daha fazlasını yapmaya,

kurum veya kuruluşların kendi işlerini yönetmesine, kamu politikaları veya hizmetlerinin ortak yapımına dayanmaktadır.

4.4. E-devlet ve Elektronik/Dijital Yönetişim Kavramlarının Farklı Vurgularından Yola Çıkarak Ayrıma Yönelme

Chen (2017:8), özellikle web teknolojilerindeki gelişimin kamu değeri yaratmasına vurgu yaparak dijital yönetişimi özetle 'girişimler yoluyla kamu değerlerini teşvik etmek için BİT kullanımı' olarak tanımlamış, e-devlet ve e-yönetişim kavramları arasındaki ayrımın bir vurgu meselesi olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda Chen'e göre (2017) dijital yönetişimin temel değerleri arasında verimlilik, etkinliğin yanı sıra şeffaflık, sürdürülebilirlik ve kapsayıcılık yer almakta, bu değerler politika fikirlerinin üretilmesinde ve değerlendirilmesinde vatandaş katılımını daha da teşvik etmekte ve e-devlete kıyasla daha merkezi rol oynamaktadır. Bir diğer anlamda, e-devlet kavramı, BİT aracılığı ile çevrimiçi bilgi ve hizmetlerin üretim ve sunumunu vurgularken; dijital yönetişim, kamu kurumlarında dikey ve yatay entegrasyonu-etkileşimi vurgulamaktadır. Bu entegrasyon kurumlar arası, devletler arası iş birliğine dayanmakta, kamu sorunlarının çözümünde, hizmet üretiminde ve sunulmasında birçok paydaşın katılımını içeren iş birlikçi etkileşimleri içermektedir. Palvia ve Sharma (2007: 3-4) da farklı bir bakış açısıyla e-devletin kuruluş dışındaki seçmenler ve paydaşlara odaklandığını, e-yönetişimin ise kuruluş içindeki yönetime odaklandığını belirtmişlerdir. E-yönetişimi, e-devleti de kapsayan şemsiye bir kavram olarak kullanan Howard (2001), Bannister ve Walsh (2002) ve Sheridan ve Riley (2006) da genel olarak e-devleti, e-yönetişimin bir alt kümesi olarak değerlendirmekteler, e-devletin çevrimiçi hizmetleri geliştirmeye, e-yönetişimin de kamu politika yapımı gibi süreçlerde tüm paydaşların katılımına ve ilgili kurum/kuruluş veya kişi/kişilerle de iş birliğine odaklandığını vurgulamışlardır.

4.5. Bir Paradigma Olarak E-Yönetişimi Değerlendirerek Ayrıma Yönelme

E-yönetişimi bir paradigma olarak değerlendiren Ram ve Abid (2002), e-devletin, BİT kullanarak, iş ilişkilerindeki dönüşümü sağladığını ve devlet hizmetlerini kolaylaştırdığını açıklayarak, e-yönetişimin e-devletten daha geniş süreçleri ve yapıları kapsadığını ve kamu kurumlarına yol gösterecek bir model olduğunu vurgulamışlardır. Keza Islam ve Ehsan (2013: 104), e-yönetişimi e-devletten farklı olarak bir paradigma olarak değerlendirmişlerdir. Henry'nin (1975) kamu yönetiminde 1970'lere kadar tanımladığı beş paradigmasını ele alarak (siyaset yönetim dikotomisi (1900-1926), yönetimin ilkeleri (1927-1937), siyaset bilimi olarak kamu yönetimi (1950-1970), işletme olarak kamu yönetimi (1956-1970), kamu yönetimi olarak kamu yönetimi(1970-?)), beşinci paradigmanın bitiş tarihini ihtiyatlı olarak 1991 olarak belirtmişler ve 1991'den itibaren kamu yönetiminde yaygın paradigma olarak YKİ ile aynı anda var olan e- yönetişim paradigmasını (1995-?) yedinci paradigma olarak nitelendirerek e-yönetişime farklı bir bakış açısı getirmeye çalışmışlardır.

4.6. Teorilerle E-devlet ve Dijital/E-devlet Ayrımına Yönelme

Literatürde, bilgi teknolojileri ve sosyal değişime yönelik geliştirilen teoriler ile kavramlara açıklık da getirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, teknolojinin gelişimi ve internet yayılımı ekseninde Calista ve Melitski (2007) ve D'agostino vd., (2011), Garson (2006)'ın bilgi teknolojileri ve sosyal değişime yönelik geliştirdiği modeli baz olarak, e-devleti (sistem teorisi ve teknolojik determinizm) ve e-yönetişimi (sosyoteknik teori ve pekiştirme teorisi) teoriler ekseninde açıklamaya yönelmişlerdir. Bu kapsamda e-devlette teknoloji, bürokratik verimliliği sağlarken, e- yönetişimde ise teknoloji, sosyal ve ekonomik anlamda eşitliği ve katılımı sağlamaya hizmet eder. Bir diğer deyişle, e-yönetişimde teknoloji, şeffaflığı ve katılımı teşvik ederek demokratik ilişkileri yürütmek için kullanılırken, e-devlette teknoloji ve internet, müşteri işlem maliyetini azaltıp daha iyi hizmet verilmesi amacıyla kullanılır. Özetle Calista ve Melitski ve (2007) ve D'agostino vd. (2011), e-devletin işlemsel hizmetlerle ilgili olduğunu ve daha çok e-ticarete benzediğini, e-yönetişimin ise daha çok demokratik unsurlarla ilişkili olduğunu ve vatandaş ve devlet arasındaki katılımcı söylemi teşvik ettiğini vurgulamışlardır. Onlara göre, e-devlet ve e-yönetişimin arasında gelişimsel bir süreç yoktur, ancak birbirlerinin amaçlarına hizmet ederler. Çalışmalarında, e-devlet uygulamalarına 'vergi ve/veya ceza ödemeleri, izin hizmetleri, çevrimiçi takip sistemi, lisans başvuruları, e-ihale, şikayetler, sıkça sorulan sorular, bilgi edinme, özel bilgilere çevrimiçi ulaşma, bilet alma, idari kanun ve düzenlemelere aykırı eylemleri raporlama vb.'; e-yönetişim uygulamalarına 'yorum ve geribildirim, çevrimiçi bültenler ve sohbet, politika konularına yönelik çevrimiçi tartışma, çevrimiçi anket, senkronize videolar, vatandaş memnuniyeti anketleri, çevrimiçi karar alma, performans ölçümleri vb.' örnekler verilmiştir (D'agostino vd., 2011: 10-11).

5. Sonuç ve Değerlendirme

Literatür incelendiğinde e-devlet kavramına yönelik tartışmaların devam ettiği tespit edilmiştir. Kavramın tutarlı bir şekilde tanımlanamaması veya üzerinde anlaşmaya varılmış özelliklerinin ortak bir paydada ifade edilememesi, gelişen teknolojinin karşısında, daha da karmaşık bir hal almıştır. Özellikle e-devlet kavramı yerine daha kapsayıcı bir kavram olarak nitelendirilen dijital devlet kavramına yönelik de ortak bir görüş tespit edilememekte, dolayısıyla bu iki kavramın ayrımına yönelik de tutarlı bilgiler elde edilememiştir. Alan yazın incelendiğinde bu iki kavram arasında ayrım yapmayan, ayrımın keyfi olduğunu belirten veya ABD'de dijital devlet kavramının daha sık kullanıldığı vurgulayan görüşler mevcuttur. Buna karşın, literatürde, 'e-devleti, dijital devleti de kapsayan bir çalışma alanı olarak görme', 'dijital devlet gelişim modelinin bir parçası olarak e-devleti ele alma', 'dijital devleti ve e-devleti kamu yönetimindeki yaklaşımların bir çıktısı olarak değerlendirme' veya 'kavramların vurgularından yola çıkma' gibi görüşler tespit edilmiştir. Burada dijital devleti, bir evrim süreci veya paradigma değişimi olarak değerlendirmek büyük bir iddia ve desteksiz bir değerlendirme olacaktır, ancak dijital devlet kavramının e-devlet kavramından sonra ortaya çıktığı ve e-devlet kavramının bazı yönlerini genişleterek veya açarak vurguladığı söylenebilir. Örneğin e-devlete yönelik tanımlar ve yaklaşımlar incelendiğinde, e-devletin demokratik süreçleri barındırdığı ve daha iyi işleyen devlete yönelik tüm uygulamaları içerdiği görülmektedir. Bu kapsamda literatür irdelendiğinde, dijital devlet kavramının, e-devletin bu özelliklerini daha somut bir şekilde dile getirdiği söylenebilir (daha iyi işleyen bir devlet için, uygun veya yeni liderlik ve örgütlenme modelleri, farklı vatandaşlık modelleri, demokratik süreçler, yeni veya uygun politika oluşturma modelleri, ekonomik kalkınma için yatırım ve karar verme yolları vb). İkinci olarak e-devlet YKİ yaklaşımının, dijital devlet ise kamu değeri yaklaşımının taze kanı olarak ifade edilebilir. Üçüncü olarak, e-devletin çıktılara odaklandığı; dijital devletin çıktı, süreç ve ilişkilerle ilgilendiği söylenebilir. Dördüncü olarak e-devletin temel vurgusu 'kamu hizmetlerinin ve politikalarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi' iken, dijital devletin bu amaca ek olarak, kamu değeri üretmeye de odaklandığı belirtilebilir. Beşinci olarak e-devletin ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında WEB 1.0 teknolojisi itici güç olarak rol oynarken; dijital devlette WEB 2.0 teknolojisi, dijital devlet kavramının yaygınlaşmasına yardımcı olmuştur denilebilir. Son olarak e-devlet daha çok arz odaklı iken; dijital devlet hem arz hem de talep odaklı ilişkileri barındırabilir (e-devlet ve dijital devlet kavramlarının bulanık sınırları için bkz. tablo 3).

Literatürde tartışmalı, e-devlet ile eş anlamlı veya ilişkili görülen bir diğer kavram e-yönetişim kavramıdır. Literatür incelendiğinde de bu kavramların ayrımına yönelik de ortak bir yargı elde edilememiştir. Çalışmaların bazılarında e-devlet kavramı şemsiye kavram olarak kullanılsa da 'e-devlet ve elektronik/dijital yönetişimi evrimsel/dönüşümsel bir süreç olarak değerlendirme', 'kavramların kökenlerinden (devlet ve yönetişim) yola çıkarak ayrıma yönelme', 'e-devlet ve elektronik/dijital yönetişimi, kamu yönetimindeki yaklaşımlar ekseninde ele alma veya e- yönetişimi, e-devletten ayrı bir yaklaşım olarak ele alma', 'e-devlet ve elektronik/dijital devlet kavramlarının vurgularından yola çıkma', 'e-devletten farklı olarak e-yönetişimi paradigma olarak değerlendirme' gibi farklı yollar kullanılarak iki kavram arasında ayrıma gidilmiştir. Burada e-yönetişimi paradigma olarak kabul etmek veya iki kavram arasında evrimsel/dönüşümsel bir süreç yaşandığını belirtmek, yine altı doldurulacak varsayımlar değildir. Zira iki kavramın kavramsal kökenleri birbirinden oldukça farklıdır. Örneğin basit bir ifadeyle, e-devlet, kamu yönetiminde bir uygulama veya yenilikse, e-yönetişim, bu uygulama veya yeniliğin, yönetimi ve demokratik süreciyle ilgilenmekte ve devlet olmasa da vücut bulabilmektedir. Yani her iki kavramın vurguları farklı, ancak birbirini besleyen veya destekleyen uygulamalardır. Ek olarak, BİT'de yaşanan değişim veya dönüşümlerin, devlet ve onun kurumlarında yapısal değişime olanak sağladığı söylenebilir. Ancak BİT'in yapısal değişimin doğrudan lokomotifi olduğunu söylemek de iddialı bir varsayım olacaktır. Literatürden yola çıkarak Dijital/e-yönetişimin itici veya taze kanı olarak, kamu değeri yaklaşımı ve WEB 2.0 teknolojileri ifade edilebilir. Bunun yanında, dijital/e-yönetişimin temel vurgusunun kamu değeri üretmek olduğu söylenebilir. Bu kapsamda dijital/e-yönetişim, süreç, sonuç ve ilişkilere vurgu yapan, talep odaklı ilişkileri önemseyen bir kavramdır denilebilir (e-devlet ve elektronik/dijital yönetişim kavramlarının bulanık sınırları için bkz. tablo 3).

Tablo 3. E-devlet, Dijital Devlet ve Elektronik/Dijital Yönetişim Kavramlarının Bulanık Sınırlarını Çizmek

	E-devlet	**Dijital Devlet**	**Dijital/E-yönetişim**
Kolaylaştırıcı/İtici Güç	Yeni kamu işletmeciliği Yaklaşımı ve WEB 1.0 teknolojisi	Kamu değeri yaklaşımı ve WEB 2.0 teknolojileri	Kamu değeri yaklaşımı; WEB 2.0 teknolojisi
Temel vurgu	Kamu hizmetlerinin ve politikalarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi	Kamu hizmetlerinin ve politikalarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi; kamu değeri üretmek	Kamu değeri üretmek
Odak	Çıktı	Süreç, çıktı, ilişkiler	Süreç, sonuç ve ilişkiler
Yaygın/vurgulanan İletişim Yönü	Yukarıdan Aşağı (D2V)	Yukarıdan Aşağı (D2V) ve Aşağıdan Yukarı (V2D)	Aşağıdan Yukarı (V2D)
Kullanılan Teknoloji	Tüm WEB teknolojileri ve diğer BİT	Tüm WEB teknolojileri ve diğer BİT	Tüm WEB teknolojileri ve diğer BİT
Vurguladıkları kavramlar/değerler	Elektronik/dijital yönetişim, akıllı devlet, e-katılım, e-demokrasi	Akıllı devlet, akıllı yönetişim, e-demokrasi, e-katılım, dijital/e-yönetişim	e-demokrasi, e-katılım, akıllı yönetişim

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Akıllı devlet, akıllı yönetişim[5], e-demokrasi[6] gibi kavramlar da dikkate alındığında da e-devleti bu kavramların ne bir alt kümesi ne de kapsayıcısı olarak değerlendirmek de çok doğru bir girişim

[5] E-devlet ve dijital devletle ilişkili bir diğer kavram da akıllı devlettir. Literatürde akıllı devlet tanımına yönelik de ortak bir ifade bulunmamaktadır. Akıllı devleti, mevcut süreçlerin dijitalleşmesi, yeni süreçlerin ve kamu hizmetlerinin katılımcı bir anlayışla gelişmesini sağlayan e-devletten sonraki aşama olarak (Andermatt ve Göldi, 2018; Savoldelli vd., 2014) tanımlayan görüşlerin yanı sıra, yüksek kaliteli, kesintisiz bilgi akışı ve hizmet sunumu yanını vurgulayan (Netten vd., 2016) ve akıllı devletin, yönetsel kapasitenin gelişimine (Kliksberg, 2000) katkısını öne çıkaran tanımlar literatürde mevcuttur. Literatürde önemi giderek artan bir diğer kavram akıllı yönetişim kavramıdır. Üzerinde anlaşmaya varılmamış bir kavram olsa da, genel olarak kent yönetiminin geliştirilmesi, şeffaf, katılımcı, hesap verebilir kent yönetimin sağlanması ve bu amaca yönelik ilişkilerin, politikaların, eylemlerin, kaynakların, sosyal normların belirlenmesi amacıyla BİT'den faydalanılmasına yönelik eylemleri içermekte ve vurgulamaktadır. Alandaki çalışmalar da (özellikle son beş yıldır) incelendiğinde de akıllı yönetişime yönelik çalışmaların, kent gelişim stratejilerine yönelik olduğu görülmektedir (bkz. Barns, 2018; Lin, 2018; Sugiharti vd., 2021; Mutiara vd., 2018; Bernardo, 2017; Tomor vd. 2021; Perira vd., 2018; Treija vd., 2021; Alawadhi ve Scholl H. 2016; Lopes, 2017; Razaghi ve Finger, 2018; Desouza vd., 2021).

[6] E-devletle, e-yönetişimin ayrıma yardımcı olacak e-demokrasi kavramına değinmekte çalışmanın niteliği açısından önem kazanmaktadır. E-devletin ilgi alanı daha çok kamu hizmetlerinin sunumuna ilişkin iken; e-demokrasi devletle ilişkili olan kişilerin karar alma süreçlerine katılımı ile ilgilenmektedir (Lee-Geiller ve Lee, 2019: 211). E-devlet, vatandaş katılımını teşvik etmek için web sitelerin kullanımını vatandaşlara sunmakta, bu kapsamda e-devletin gelişimi e-demokrasi üretimine katkı sağlamaktadır (Hiller ve Belanger, 2001; Wescott, 2001). E-demokrasi, devlet ve vatandaş arasındaki her türlü demokratik iletişim türlerini kapsayan ve vatandaşların politika oluşturma süreçlerine katılmasını sağlayan yapılara vurgu yapan (Grönlund, 2001), e-danışma, e-dahil etme, e-kontrol (kurumun maliyet, performans ve hizmetlerini elektronik olarak kontrol etme) (Riley, 2003) gibi müzakereci süreçleri barındırır. E-devlet, devletten vatandaşa bir yaklaşımı desteklerken; e-demokrasi aşağıdan yukarı katılım süreçlerini izleme eğilimindedir (Huffman, 2017: 27). Bu kapsamda e-devletin, e-yönetişime, e-katılıma ve e-demokrasiye hizmet ettiği, e- yönetişimin de e-demokrasinin bir uygulayıcısı olduğu söylenebilir.

olmayacaktır. E-devlet, demokrasiye hizmet etmekte, e-devletin en ilkel tanımlarında bile demokratik süreçlere değinilmektedir. Burada belki gelecekte, dijital devlet kavramının (veya başka bir kavramın) e-devlet kavramı yerine daha çok kullanılacağı bir öngörü olarak söylenebilir. Çünkü literatürdeki çalışmalar incelendiğinde dijital devlet kavramı, e-devlet kavramının birçok yönünü açan, özellikle e-katılım, e-yönetişim, e-demokrasi ve akıllı devlet gibi yönlerini vurgulayan daha şemsiye bir kavram gibi gözükmektedir. Ancak, dijital devlet, şemsiye bir kavram olarak adlandırılsa bile, kavramın içeriğindeki birleşenler, devletlerin kendi siyasi/bürokratik/örgüt kültürüne ve zamanın ruhu/ihtiyacına göre önem kazanacaktır. Örneğin günümüzde yaşanan acil durum yönetiminde, e-devletin demokratik yüzünün yanı sıra, hızlı, etkin, etkili işleyen yönü de vurgulanmaktadır. Son olarak, yeni kamu yönetişimi gibi yeni yaklaşımların etkisi (katılımı veya e-katılımı daha çok vurgulayan yaklaşımlar), gelişen teknoloji ve zamanın ruhu da hesaba katılırsa, kamu yönetimiyle teknolojiyi bağdaştıran kavram çeşitlenmesi veya türemesi (evrim veya paradigma yerine) devam edecektir denilebilir.

Bu çalışma, çalışmalarda yaygın şekilde kullanılan, çoğu zaman dikkat edilmeden nitelendirilen e-devlet kavramını, elektronik/dijital yönetişim ve dijital devlet kavramı ekseninde değerlendirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda bu alanda yapılacak diğer literatür çalışmaları önem kazanmaktadır. Örneğin, ‘son yıllarda yapılan e-devlet çalışmalarında, kavramsal olarak hangi kavramların kullanıldığını (dijital devlet, akıllı yönetişim, akıllı devlet vb.), bu kavramların ne şekilde tanımlandığını veya hangi bağlamlarda önem kazandığını incelemek’, ‘yaşanan teknolojik değişim ve dönüşümün, e-devletin niteliğinde yapısal değişime yol açıp açmadığını irdelemek’ ve ‘ortaya çıkan kavramlarda ekonomik rekabet, BİT gelişimi, küreselleşme vb. unsurların etkisi olup olmadığını tespit etmek’ amacıyla yapılacak herhangi bir çalışma bu çalışmayı daha nitelikli kılacak ve amacına hizmet edecektir.

Kaynakça

Alawadhi S. ve Scholl H. (2016). *Smart Governance: A Cross-Case Analysis of Smart City Initiatives.* In 49th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS) (s. 2953–2963). Koloa, HI, USA.

Alhomod, S. M., Shafi, M. M., Kousarrizi, M. N., Seiti, F., Teshnehlab, M., Susanto,H. ve Batawi, Y. A. (2012). Best Practices in E government: A Review of Some Innovative Models Proposed in Different Countries. *International Journal of Electrical & Computer Sciences*, 12(01), 1–6.

Almarabeh, T. ve AbuAli, A. (2010). A General Framework for E-Government: Definition, Maturity Challenges, Opportunities, and Success. *European Journal of Scientific Research*, 39(1), 29-42.

Andermatt, K. C. ve Göldi, R. A. (2018). Introducing an Electronic Identity: The Co-design Approach in the canton of Schaffhausen. Swiss Yearbook of Administrative Sciences, 9(1), 41–50.

Andersen, K. V. ve Henriksen, H. Z. (2006). E-Government Maturity Models: Extension of the Layne and Lee model. *Government Information Quarterly*, 23(2), 236-248.

Asgarkhani, M. (2007). The Reality of Social Inclusion Through Digital Government. Journal of Technology in Human Services, 25(1-2), 127-146.

Asgarkhani, M. (2003). Electronic Service Delivery in Local Governments–A Strategic Tool for Service Quality Improvement in the Information Age. Proceedings of the International Symposium on Service Charters and Customer Satisfaction in Public Services. City University of Hong Kong.

Asgarkhani, M. (2005). The Reality of E-service within the Public Sector: A Local government Perspective. Proceedings of the 2005 IEEE International Conference on e-Technology, e-Commerce and e-Service. Hong Kong, 612-617.

Bannister, F. (2007). The Curse of the Benchmark: An Assessment of the Validity and Value of e-Government Comparisons. *International Review of Administrative Sciences*, 73(2), 171–188.

Bannister, F. ve Connolly, R. (2011). *New Problems for Old? Defining e-Governance*. 44th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS), Page(s): 1 – 10.

Bannister, F. ve Connolly, R. (2012). Defining E-governance. *e-Service Journal*, 8(2), Indiana University Press.

Bannister, F. ve Connolly, R. (2014). ICT, Public Values and Transformative Government: A Framework and Programme for Research. *Government Information Quarterly*, 31(1), 119–128.

Bannister, F. ve Walsh, N. (2002). The Virtual Public Servant: Ireland's Public Services Broker. *Information Polity: The International Journal of Government & Democracy in the Information Age*, 7 (2/3).

Bannister. F. ve Connolly, R. (2012). Forward to the Past: Lessons for the future of E-Government from the Story so far. *Information Polity*, 17(3-4), 211-226.

Barbosa, L. S. (2017) "Digital governance for sustainable development" in Digital Nations–Smart Cities Innovation and Sustainability, Cham, Switzerland:Springer, pp. 85-93.

Barns, S (2018) Smart cities and urban data platforms: Designing interfaces for smart governance. City, Culture and Society 12: 5–12.

Bernardo, MRM. (2017). Smart City Governance: From E-Government to Smart Governance. In Carvalho, LC (Eds.), *Handbook of Rresearch on Entrepreneurial Development and Innovation within Smart Cities* (pp.290–326). Hershey, PA: IGI Global,.

Brown, M. M. (2007). Understanding E-Government Benefits an Examination of Leading Edge Local Governments. *The American Review of Public Administration*, 37(2), 178–197.

Brown, M. M. ve Brudney, J. L. (2001, October). *Achieving Advanced Electronic Government Services: An Examination of Obstacles and Implications from an International Perspective*. Paper presented at the National Public Management Research Conference, Bloomington, IN.

Calista, D. ve Melitski, J. (2007). E-Government and E-Governance: Converging Constructs of Public Sector Information and Communications Technologies. *Public Administration Quarterly*, 32(1): 87-120.

Chen, Y.C. (2017). *Managing Digital Governance: Issues, Challenges, and Solutions*, New York: Routledge.

Cordella, A. ve Bonina, C. M. (2012). A Public Value Perspective for ICT Enabled Public Sector Reforms: A Theoretical Reflection. *Government Information Quarterly*, 29(4), 512–520.

D'agostino, M. J., Schwester, R., Carrizales, T. ve J. Melitski. (2011). A Study of E-Government and E-governance: An Empirical Examination of Municipal Websites. *Public Administration Quarterly*, 3-25.

Danziger, J. N. ve Andersen, K. V. (2002). The Impacts of Information Technology in Public Administration: An Analysis of Empirical Research from the "Golden Age" of Transformation. *International Journal of Public Administration* (25) 5, 591-627.

Dawes, S. S. (2008). The Evolution and Continuing Challenges of E-Governance. *Public Administration Review*, (December), Special Issue.

Dunleavy P., ve Margetts, H. (2015). *Design Principles for Essentially Digital Governance*. 111th Annual Meeting of the American Political Science Association, San Francisco, 3–6 September 2015.

Dunleavy, P. ve Margetts, H. (2013). The Second Wave of Digital Era Governance: a quasi-paradigm for government on the web, *Philosophical Transactions of the Royal Society*, 371(1987).

Elmagarmid A. K. ve McIver, W. J. (2001). Guest Editors Introduction: The Ongoing March towards Digital Government. *Computer*, 34(2), 32-38.

EU (2004). *eGovernment Research in Europe*. European Commission.

Gil-Garcia, J.R., Dawes, S.S. ve Pardo, T. A. (2018). Digital Government and Public Management Research: Finding the Crossroads. *Public Management Review*, 20(5), 633-646.

Godse, V. ve Garg, A. (2007). *From E-Government to E-governance*. In Proceeding of the 5th International Conference on e-Governance, Hyderabad, India, 28–30 December 2007.

Grönlund, A. (2001). Democracy in an IT-framed Society. *Communications of the ACM*, 44(1), 23-6.

Grönlund, A. ve Horan, T.A. (2004). Introducing e-Gov: History, Definitions, and Issues. *Communications of the Association for Information Systems*, 15(39), 713-729.

Halchin, L.E. (2004). Electronic Government: Government Capability and Terrorist Resource. *Government Information Quarterly*, 21(4), 406-19.

Heeks, R. ve Bailur, S. (2007). Analyzing E-Government Research: Perspectives, Philosophies, Theories, Methods, and Practice. *Government Information Quarterly*, 24(2), 243– 65.

Hiller, J. S., ve F. Belanger (2001). Privacy Strategies for Electronic Government. In M. A. Abramson and G. E. Means (Eds.). *E-Government* (pp. 162-198). Boulder, CO: Rowman and Littlefield.

Howard, M. (2001). E-Government across the globe: How will "e" Change Government?. *Government Finance Review*, 17(4), 6-9.

Huffman, B. D. (2017). E-Participation in the Philippines: A Capabilities Approach to Socially Inclusive Governance,. JeDEM, 9(2), 24-46.

Islam, M. M. ve Ehsan, M. (2013). E-Governance As A Paradigm Shift In Public Administration: Theories, Applications, and Management. In M. M. Islam and M. Ehsan (Eds.), *Digital Public Administration and E-Government in Developing Nations: Policy and practice* (pp. 97-111), IGI Global. IRMA.

Jaeger, P. ve Thompson, K. (2003). E- Government Around the World: Lessons, Challenges, and Future Directions. Government Information Quarterly, 20(4), 389-394.

Janowski, T (2015). Digital Government Evolution: From Transformation to Contextualization. Government Information Quarterly, 32 (3), 221-236.

Jorgensen, T. B. ve Bozeman, B. (2007). Public Values: An Inventory. *Administration and Society* . 39(3), 354–381.

Katsonis M. ve Botros A. (2015). Digital Government: A Primer and Professional Perspectives. Aust J Publ Adm., 74(1), 42–52.

Kevin C. Desouza, Kapucu, N. ve Jiannan Wu (2021). Special Issue: Smart Governance in The Contemporary Era, *Journal of Urban Affairs*, 43(4), 503-503.

Kim, B.J., Park, S., Oh, K. T., Han, B. ve Lyu, H. (2016). *Why Digital Government Not E-Government? The Paradigm Shift of D. gov in Korea*. Proceedings of The 17th International Digital Government Research Conference on Digital Government Research 2016, pp. 530–531.

Kim, C. K. (2007). A Cross-National Analysis Of Global E-Government. *Public Organization Review*, 7(4), 317–329.

Kliksberg, B. (2000). Rebuilding the State for Social Development: Towards "Smart Government. *International Review of Administrative Sciences,* 66(2), 241–257.

Layne, K. ve Lee, J. (2001). Developing Fully Functional e- Government: A Four Stage Model, *Government Information Quarterly*, 18(2), 122-136.

Lee-Geiller, S. ve Lee, T. D. (2019). Using Government Websites to Enhance Democratic E-Governance: A Conceptual Model for Evaluation. *Government Information Quarterly*, 36(2), 208–225.

Lin, Y. A. (2018). Comparison of Selected Western and Chinese Smart Governance: The Application Of ICT in Governmental Management, Participation and Collaboration. *Telecommun. Policy*, 42, 800–809.

Lindblad-Gidlund, K. (2008). *Driver or Passenger? An Analysis of Citizen-driven EGovernment*. Proceedings of the 7th international conference on electronic government (pp. 267–278).

Lindgren, I. ve Van Veenstra, A. F. (2018). *Digital Government Transformation: A case Illustrating Public e-service development as part of Public Sector Transformation*. Proceedings of the 19th Annual International Conference on Digital Government Research.

Lopes, N.V. (2017). *Smart Governance: A key Factor for Smart Cities Implementation*. In Proceedings of the 2017 IEEE International Conference on Smart Grid and Smart Cities (ICSGSC), Singapore, 23–26 July 2017; pp. 277–282

Luna, D., Duarte-Valle, A., Picazo-Vela, S., ve Luna-Reyes, L. (2015). Digital Governance and Public Value Creation At The State Level. *Information Polity*, 20(2-3), 167-182.

Marche, S. ve McNiven, J.D. (2003). E-Government and E-Governance: The Future isn't What it Used to be. *Canadian Journal of Administrative Science*, 20(1). 74-86.

Marchionini, G., Samet, H., ve Brandt, L. (2003). Digital Government (Introduction to Special Issue). *Communications of the ACM,* 46(1), 25-27.

Means, G. ve Schneider, D. (2000). Meta-Capitalism: The E-Business Revolution and The Design of 21st Century Companies and Markets. New York: John Wiley & Sons Inc.

Milakovich, M. E. (2012). Digital Governance New Technologies for Improving Public Service and Participation. New York: Routledge.

Moon, M. J. (2002). The Evolution of E-Government among Municipalities: Rhetoric or Reality?. *Public Administration Review*, 62, 424-433.

Mutiara, D., Yuniarti, S. ve Pratama, B. (2018). *IOP Conf. Ser.: Earth Environ*. Sci. 126 012073

Netten, N., M. S. Bargh, S. van den Braak, S. Choenni, and F. Leeuw. (2016). *On Enabling Smart Government: A Legal Logistics Framework For Future Criminal Justice Systems*. In the Proceedings of the 17th International Digital Government Research Conference on Digital Government Research (dg.o'16), Shanghai, China.

Norris, D. F. (2010). *E-Government… not E-governance… not E-democracy not now!: not ever?* Proceedings of the 4th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance, AMC 339-346.

OECD (2003). The e-Government Imperative. Paris: OECD e-Government Studies. ISBN 92-64-10117-9.

Palvia, S. ve Sharma, S. (2007). *E-Government and e-Governance: Definitions/Domains, Framework and Status Around the World*. International Conference on e-Government, 1-15.

Panagiotopoulos P, Klievink B. ve Cordella A. (2019). Public Value Creation in Digital Government. *Government Information Quarterly*, 36(4), 1–8.

Pardo, T. A. (2000). *Realizing the Promise of Digital Government: It's More than building a Web Site*. NY: Center of Technology in Government, University of Albany.

Pereira, GV, Parycek, P, Falco, E. (2018). Smart Governance in the Context of Smart Cities: A Literature Review. *Inform Polity*, 23, 143–162.

Peristeras, V., Mentzas, G., Tarabanis, K. A. ve Abecker, A. (2009). Transforming E-Government and E-participation through IT, *IEEE Intelligent Systems*, 24(5), 14-19.

Ram, L. ve Abid, H. (2002). E Governance: An Emerging Paradigm. *The Journal of Business Perspective*, July-Dec, 69-81.

Razaghi, M. ve Finger, M. (2018). *Smart Governance for Smart Cities*. Proc. IEEE 2018, 206, 680–689

Riley, T.B. (2003). *E-Government vs. E-Governance: Examining the Difference in a Changing Public Sector Climate*, The Commonwealth Secretariat and Government Telecommunications and Information Services, Public Works and Government Services, Ottawa.

Savoldelli, A., Codagnone, C. ve Misuraca, G. (2014). Understanding the E-Government Paradox: Learning from Literature and Practice on Barriers to Adoption. *Government Information Quarterly*, 31, 63–71.

Saxena, K.B.C. (2005). Towards Excellenceine Governance. *International Journal of Public Sector Management*,18(6), 498–513.

Schedler K. ve Scharf M.C. (2001). Exploring the Interrelations Between Electronic Government and the new Public Management. In: Schmid B., Stanoevska-Slabeva K., Tschammer V. (Eds). *Towards the E-Society*. IFIP International Federation for Information Processing, vol 74. Springer, Boston, MA.

Schelin, S. H. (2003). E-Government: An Overview. In G. David Garson (Eds.), *Public Information Technology: Policy and Management Issues* (pp. 120-137). Hershey PA: Idea Group Publishing,

Sheridan, W. ve Riley, T.B. (2006). Commonwealth Centre for e-Governance, *e-Gov Monitor*, Monday, 3 July, 2006.

Silcock, R. (2001). What is E-Government?. *Parliamentary Affairs*, 54(1), 88–101.

Sugiharti, I., F. Adnan, B. Prasetyo ve D. Shahihah, (2021). *E-Government Roadmap for Smart Governance: A Study from Banyuwangi Smart Village*. 2021 International Conference on Computer Science, Information Technology, and Electrical Engineering (ICOMITEE), 2021, pp. 105-112.

Tomor, Z., Przeybilovicz, E. ve Leleux, C. (2021). Smart Governance in Institutional Context: An in-depth Analysis of Glasgow, Utrecht, and Curitiba, *Cities*. 114, 1-18.

Treija, S., Bratuškins, U., Koroļova ve A., Lektauers, (2021). A. Smart Governance: An Investigation into Participatory Budgeting Models. *Environ. Sci. Proc*, 11 (1), 30. 2-7

UN Global (2005). *Global E-Government Readiness Report. From E-Government to E-inclusion*, UNPAN/2005/14, United Nations: United Nations publication.

U.S. 2002 E-Government Act, https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-107publ347/pdf/PLAW-107publ347.pdf, E. T. 09.03.2022.

Wescott, C. (2001). E-Government in the Asia-Pacific Region. *Asian Journal of Political Science*, 9(2), 1-24.

West, D. M. (2004). E-Government and the Transformation of Service Delivery and Citizen Attitudes. *Public Administration Review*, 64(1), 15–27.

World Bank, E. T. 09.03.2022 https://www.worldbank.org/en/topic/digitaldevelopment/brief/e-Government.

Yildiz, M. (2007). E-Government Research: Reviewing The Literature, Limitations, and Ways Forward. *Gov. Inf. Q.* 24 (3), 646–665.

Research Article

E-Devlet Kavramının Dijital Devlet ve Elektronik/Dijital Yönetişim Kavramları Ekseninde Değerlendirilmesi

Evaluation of e-Government Concept in terms of Digital Government and Electronic/Digital Governance Concepts

Ayşegül SAYLAM

Doç.Dr. Hacettepe Üniversitesi

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

aysegulk@hacettepe.edu.tr

https://orcid.org/0000-0003-1737-6656

Extensive Summary

E-Government serves as an important state device both in the creation and delivery of public services, information and policies, and in making democratic decisions. With the effect of the change and transformation in ICT, concepts such as electronic/digital governance and digital government have come to the fore besides e-Government. Today, the concept of e-Government is often used synonymously with the concepts of digital government and electronic/digital governance, in other words, although these concepts that serve each other are not the same, they are used synonymously or close to each other. The aim of this study is to clarify how these concepts are handled together in the literature, and what kind of a distinction is made. In the study, the concept of e-governance and digital government, which is most frequently used together with the concept of e-Government, has been conceptually examined. In this context, the main research questions of the study are: How are the concepts of 'e-Government and digital government' - 'e-Government and digital/electronic governance' handled in the literature? Is there a relationship between these concepts, and if so, how has this relationship been examined? has been determined. In order to answer these questions, books (proceedings, editorial books or books), papers and articles published in SCOPUS, Google Academy, EBSCO, JSTOR databases were scanned. While scanning, "e-Government-digital government", "electronic government and digital government", "electronic government-electronic governance", "electronic government-e-governance", "electronic government-digital governance", "e-Government-electronic governance", e-Government-e-governance", "e-Government-digital governance" combinations were also scanned with the concept of digital government. In addition, adjectives close to the concept of electronics (digital, online, open, etc.) were also scanned. In order to obtain more precise information, the concepts were scanned together in the abstracts and titles. As a result of the analysis, a very large literature was obtained (for example, 1,230 results in Google Academy from the combination of e-Government-digital government concept), studies and the sources of the studies were examined one by one in order to determine whether this wide literature serves the purpose of the study. As a result of the analysis, no analytical or systematic coherent study was found examining the relationship between e-Government, digital government and electronic/digital governance, and the concepts were examined in different ways in the studies. In this context, the relationship of e-Government with these concepts has been tried to be determined by the author by using the literature.

When the literature is examined, it has been determined that the discussions on the concept of e-Government continue. The inability to define the concept in a consistent manner or to express the agreed features on a common denominator has become even more complex in the face of developing technology. In particular, a common view on the concept of digital government, which is characterized as a more inclusive concept instead of the concept of e-Government, could not be determined, therefore, consistent information on the distinction of these two concepts could not be obtained. When the literature is examined, there are opinions that do not distinguish between these two concepts, that the distinction is arbitrary, or that the concept of digital government is used more frequently in the USA. On the other hand, in the literature, 'seeing e-Government as a field of study that also includes digital government',

'considering e-Government as a part of the digital government development model', 'evaluating digital government and e-Government as an output of approaches in public administration' ' or 'starting from the emphasis of the concepts' have been identified. Considering the digital government as an evolutionary process or a paradigm shift here would be a great argument and an unsupported assessment, but it can be said that the concept of digital government emerged after the concept of e-Government and emphasized by expanding or opening some aspects of the concept of e-Government. For example, when the definitions and approaches towards e-Government are examined, it is seen that e-Government includes democratic processes and all applications for a better functioning government. In this context, when the literature is examined, it can be said that the concept of digital government expresses these features of e-Government more concretely (for a better functioning state, appropriate or new leadership and organization models, different citizenship models, democratic processes, new or appropriate policy-making models, ways of investment and decision-making for economic development, etc.). Secondly, e-Government can be expressed as the fresh blood of the NPM approach, and digital government is the fresh blood of the public value approach. Third, e-Government focuses on outputs; It can be said that the digital government is concerned with outputs, processes and relations. Fourthly, while the main emphasis of e-Government is 'improving and developing public services and policies', it can be stated that digital government also focuses on creating public value in addition to this purpose. Fifth, WEB 1.0 technology plays a role as a driving force in the emergence and spread of e-Government; In the digital government, it can be said that WEB 2.0 technology has helped the concept of digital government to become widespread. Finally, while e-Government is more supply-oriented; The digital government can accommodate both supply and demand-driven relationships.

Another controversial concept in the literature, which is synonymous with or associated with e-Government, is the concept of e-governance. When the literature is examined, a common judgment regarding the distinction of these concepts could not be obtained. Although the concept of e-Government is used as an umbrella concept in some of the studies, 'evaluating e-Government and electronic/digital governance as an evolutionary/transformational process', 'separation based on the origins of the concepts (government and governance)', 'evaluating e-Government and electronic/ digital governance in the axis of approaches in public administration or considering e-governance as a separate approach from e-Government', 'evaluation from the emphasis of the concepts of e-Government and electronic/digital government', 'seeing e-governance as a paradigm' have been made between these two concepts by using different ways. In addition, it can be said that the changes or transformations in ICT allow structural change in the government and its institutions. However, it would be an ambitious assumption to say that ICT is the direct engine of structural change. Based on the literature, public value approach and WEB 2.0 technologies can be expressed as the driving force or fresh blood of digital/e-governance. It can be said that the main emphasis of digital/e-governance is to produce public value. In this context, it can be said that digital/e-governance is a concept that emphasizes processes and demand-oriented relations.

Considering the concepts such as smart government, smart governance and e-democracy, it would not be a very correct attempt to evaluate e-Government as neither a subset nor an inclusive of these concepts. E-Government serves democracy and values democratic processes. Here, perhaps, it can be said as a prediction that the concept of digital government (or any other concept) will be used more instead of the concept of e-Government in the future. Because when the studies in the literature are examined, the concept of digital government seems to be a more umbrella concept that opens many aspects of the concept of e-Government, especially emphasizing aspects such as e-participation, e-governance, e-democracy and smart government. However, even if the digital government is called an umbrella concept, the components within the concept will gain importance according to the governments' own political/bureaucratic/organizational culture and the spirit/need of the time. Finally, if the impact of new approaches such as new public governance (approaches that emphasize participation or e-participation more), developing technology and the spirit of the time are taken into account, it can be said that the diversification or ramification of concepts (instead of evolution or paradigm) that harmonizes public administration with technology will continue.